

TERRA LIBERA

ČASOPIS HLÁSÍCÍ SE K TRADICI LAISSEZ FAIRE

červen 2000 / ročník 1

Jára Cimrman: Socialistista nebo liberál?

Michael Volný, Dan Šťastný

Otázka, zda byl Jára Cimrman liberál či socialista, je dnes překvapivě velice aktuální. I pouhý povrchní náhled do původní české odborné literatury svědčí totiž o tom, že zatímco skutečné liberální teoretiky u nás nemáme, cimrmanologií se dnes naopak zabývá prakticky každý.

Jára Cimrman navštěvoval večerně Vídeňskou obchodní akademii. Na dívčí části této prestižní školy nepřednášel nikdo jiný než tehdy ještě mladý Ludwig von Mises. Jaká to mohla být šťastná náhoda! Z odborné historické literatury je totiž známo, že Cimrman byl původně vychováván jako dívka, ale v příslušném věku se pochopitelně objevily jisté a na první pohled zjevné rozdíly mezi Járou a jeho spolužačkami (respektive jejich většinou). C. k. školní rada se proto rozhodla nechat Cimrmanovo pohlaví úředně ověřit. Verdikt lékařské komise byl, uvážíme-li, že do objevu struktury DNA v té době chybělo bezmála půl století, překvapivě přesný a Cimrmanovi bylo na zbytek života přiděleno pohlaví mužské. Kvůli tomu se Cimrman s Misesem nikdy osobně nesetkal, přestože určitou příležitost setkat se měli oba muži dokonce ještě dříve. Na podzim roku 1903 jel totiž Mises z Vídně domů do Lvova, aby navštívil své rodiče. Rychlík *Schneller Lemberger*, zajišťující tehdy bezchybné spojení Vídeň - Lvov, měl však toho dne zpoždění. Do cesty se mu připlétl zvláštní vlak přepravující na tehdejší dobu nezvykle velké množství oxidu uhličitého. Vzhledem k přísnému zákazu předjíždění na veškerých jednokolejových tratích na území dnešní Ukrajiny byl *Schneller Lemberger* nucen pokračovat v jízdě pouze poloviční parou v těsném závěsu za transportem. Zpoždění rychlíku státní železnice by samo o sobě bylo zcela banální záležitostí nebyť skutečnosti, že v dochovaných přepravních dokumentech v kolonce *Objednatel* figurovalo jméno Járy Cimrmana. Podle profesora Miloně Čepelky se Cimrman angažoval v transportu z toho důvodu, že hodlal ve Lvově vybudovat první sodovkárnu na území Rakouska-Uherska. Toto tvrzení však bylo napadeno rakouským profesorem Fiedlerem

v publikaci *Cimrman - Dilettant oder Fachmann?*. Erich Fiedler totiž tvrdí, že neexistuje žádný důkaz o plánované výstavbě sodovkárny. A nejen to. Neexistence jakýchkoliv dalších zmínek o osudu přepraveného plynu vedla profesora Fiedlera k hypotéze, že Cimrman chtěl svým činem ověřit vliv naprosto zbytečné práce a nesmyslných výdajů na snížení nezaměstnanosti a zvýšení hrubého domácího produktu tehdejší monarchie. Jak ale ukazují poslední výzkumy, i Fiedlerova domněnka se jeví jako mylná. Z Cimrmanovy statě publikované jen šest týdnů před transportem v populárním pešťském rodném magazínu *Fizykos-chemikos atmosférákcs* jasně vyplývá, že v této době věnoval většinu své intelektuální kapacity zkoumání vlivu skleníkových plynů na podnebí. Akumulace velkého množství oxidu uhličitého na jednom místě tak neměla sloužit jako předzásobením se surovinou pro budoucí sodovkárnu, ale s největší pravděpodobností jako nutná součást experimentu, jež Cimrman hodlal provést. Cimrmanova vizionářská povaha ho totiž vedla k přesvědčení, že v blízké budoucnosti se může stát množství oxidu uhličitého v atmosféře problémem, k němuž se budou nejčastěji vyjadřovat politici a herci (příčemž ale ani Cimrman nevěděl, že v nepřilíš vzdálené budoucnosti se tato povolání úspěšně spojí v jedno). Jako starý divadelník se proto Jára rozhodl nezůstat stranou problematiky globálních klimatických změn. Napadlo ho, že fiskálně nenasytný monarcha¹ by se mohl rozhodnout povolení k vypouštění oxidu uhličitého prodávat². Jára Cimrman se proto rozhodl demonstrovat neodvratnost krachu státního systému obchodování s poukázkami na znečištění.

Je velká škoda, že Mises byl v té době (na rozdíl od Cimrmana) ještě přesvědčeným etatistou a že se proto do Cimrmanovy neprávem opomíjené práce nezapojoval. Tyto historické shody okolností měly za následek, že intelekt obou mužů se nemohl ještě za jejich života spojit. Dějiny ekonomie se tak musely ubírat natolik strastiplnými a divokými cestami, že tato

(pokračování na straně 2)

Svoboda odejít...

Josef Šíma

Mnoho teoretiků svobodné společnosti se na ryze teoretické rovině shodne na překvapivě velkém množství způsobů řešení problémů, které společnost tíží. Většinou lidí, kterým nejde o politické body, ale kteří skutečně vážně a upřímně zkoumají základní principy fungování lidské společnosti, je tedy jasné, jaké tragické důsledky pro blahobyt lidí má např. regulace nájemného a jaké přednosti přináší svobodně fungující trh s byty. Chápou škodlivost státních monopolů např. v podobě Českých drah, Českého Telecomu, České pošty (mimořádně zdá se, že všechno s názvem „české“ je ztrátové, či „ziskové“ jen kvůli zvláštnímu privilegii státu a svou pověst si zachraňuje jen vyvoláváním pocitu národní souznělosti a nepostradatelnosti - viz také Česká finanční, Česká inkasní, Česká banka, Česká národní banka, Česká spořitelna, atd.) a jsou na teoretické rovině pro odmonopolizování trhů, jejich deregulaci a odstranění umělých překážek konkurenci. Dostanou-li ovšem tito lidé otázku, co by se mělo zítra či pozítří udělat v praxi, jejich uvažování se náhle prudce mění. Najednou se objevují tzv. „politické ohledy“, které záhadně způsobí, že předkládaný návrh řešení je diametrálně odlišný od toho, který vznikl jako výsledek rozumového poznání a metodologicky ukotvené vědy. Máme zde tedy na jedné straně zdůvodněný krok podložený vědeckými poznatky a na druhé straně „politický ohled“, tj. nepodložený názor či spíše poměrně vágní pocit, o kterém víme, že nemůže vést k zamýšlenému cíli. Říká se poté tedy, že deregulovat nájemné bude v nejlepším případě možné až za 5 až 10 let, až okolnosti dovolí. Úplná deregulace ale nebude patrně ani poté možná, a tak dojde k nahrazení plošné regulace stejně škodlivou regulací upravitelnu místními úřady. Bohužel, tento názor vždy nakonec vítězí ve většině nejzásadnějších rozhodnutí. Typickým příkladem tohoto uvažování je vstup ČR do EU. Všichni vědí, jaké neblahé důsledky bude téměř pro každého toto rozhodnutí mít, k jaké ztrátě svobody každého z nás dojde a k jaké nadvládě politiky a politiků tento krok povede, ale jak praví heslo dne: není jiná možnost, je to politická nutnost, ... a tak prý musíme (což je nebezpečný plurál) nejprve do EU vstoupit a poté se pokusit o změnu jejího fungování. Takovéto „strategii“ nemohou

(pokračování na straně 3)

Jára Cimrman: Socialistista nebo liberál?

(pokračování ze strany 1)

věda dodnes považuje za své hlavní veličány ve 20. století Johna Maynarda Keynesa a Milтона Friedmana.

Nevíme přesně, kdy a jak se Jára Cimrman dostal do Chicaga, nicméně o jeho pobytu zde se dochoval dostatek důkazů. Je bez nejmenších pochybností, že Cimrman zde hodlal hlouběji proniknout do teoretické ekonomie. Bohužel, štěstí mu příliš nepříšlo. Neměl dostatek peněz na školné, a tak si na studia vydělával v nedalekém bifetu. Roztrpčen touto situací odmítal jinak velmi citlivý Jára prosby chudých bezdomovců o kousek žvance. Jak nás informují spolehlivé zdroje, legenda o lakotě českých národohospodářů v Chicagu přetrvala, a dodnes tak ztěžuje českým studentům ekonomie na místní univerzitě život. Pro nás má však význam veskrze pozitivní: svědčí totiž o tom, že právě Cimrmana, a nikoho jiného, je nutno považovat za autora výroku „*There Ain't No Such Thing As A Free Lunch*“ (často akronymováno jako TANSTAAFL), který je dnes pokládán téměř za heslo liberální ekonomie³. Není

ka. Jest známo z literatury, že v době práce na této knize se Cimrman zabýval telekomunikační osvětou v Haliči. Jak dokládá profesor Ladislav Smoljak, jeho koncepce vedla k naprosté nedostupnosti telefonního spojení. Někteří autoři se proto domnívají, že právě tato práce byla přímou předlohou pro českou ekonomickou reformu v devadesátých letech 20. století. Jediný její výtisk byl však po roce 1948 zabaven a během měnové reformy omylem založen mezi zlaté rezervy Státní banky československé. Není ovšem známo, zda tam byla později dále studována⁴.

Historikové cimrmanologie doposud jen těžko hledali důvody mistrova odchodu z Liptákova, kam přišel někdy na přelomu století. Již v prvních historických pracích se spekulovalo o tom, že Cimrman zde trpěl kritickým nedostatkem finančních prostředků, více méně žebral o pivo v místní hospodě a když už se rozhodl pracovat, bylo to všem akorát na škodu. To platí, ať už jde o popsání zdi hospody slaboduchými slogany (mi-

Použitá literatura:

- Fiedler, E.: *Cimrman – Dilettant oder Fachmann?*, JdC Verlag, Vídeň (1989)
Cimrman, J., Smoljak, L., Svěrák, Z.: *Posel z Liptákova*, Paseka, Praha (1992)
Kol.: *To nejlepší ze Smoljaka, Svěráka a Járy Cimrmana*, Exact Service, Praha (1993)
Cimrman, J.: *Fyzikos-chemikos atmosférickcs*, 23, 1125-1139 (1903)
Husák, P., Ježek, T.: *Budování kapitalismu v Čechách*, Volvox Globator, Praha (1997)
Chuchma, J.: *Kritická kritika kých v české satíře a humoru*, RR Publisher, Praha (in print)

¹ Z dnešního pohledu bychom řekli „fiskálně nenasytná demokraticky zvolená vláda“. Uvážíme-li, že mnoho dnešních autorů vidí v prodeji poukázek na znečištění nový zdroj státních příjmů, které by mohly o několik let oddálit bankroty důchodových systémů, nelze než před Cimrmanovými analytickými schopnostmi opět smeknout.

² Dnes se tento koncept nazývá „obchodování s poukázkami na znečištění“ (angl. permit trading). Dnešní autoři samozřejmě Cimrmanovu originalitu arogantně ignorují.

³ Zda Robert Heinlein, dnes považovaný za autora tohoto výroku, k němu došel nějakou nevysvětlitelnou náhodou opravdu sám, nebo ho čerpal z chicagského folklóru počátku tohoto století, se nám nepodařilo zjistit.

⁴ Jak je váženému čtenáři patrně známo, existují studie dokládající, že Cimrman během svého života opakovaně vlastnil v různé míře výrobní prostředky. To z něj v očích marxistických vědců činilo vykořisťovatele. K očekávanému zákazu cimrmanologie však ani za minulého režimu nedošlo. Jak uvádí Tomáš Ježek ve svých vzpomínkách, ani speciální tým ve složení Chyba – Komárek – Dyba, který se na objednávku ÚV KSČ v roce 1981 tajně zabýval Cimrmanovou prací *O podstatě podnikového plánování v naději, že zde snad nalezneme návod na záchranu socialistické ekonomiky, nedokázal říci, zda Cimrman opravdu využíval nadhodnotu k vlastnímu obohacení. Neboli – lidově řečeno – zda rozmařile utrácel své peníze (což, jak nás informovali autoři antifischerovských billboardů ODS, i nadále platí za základní definiční prvek kapitalistického prasete).*

⁵ Například podle finančníka Dušana Hobliny nemůže být cimrmanologie nikdy plnohodnotnou vědeckou disciplínou, jakou je například fyzika.

Lidské přežití a prosperita jsou výsledkem umu, s nímž člověk využívá hlavního nástroje, kterým ho příroda obdarila – svého rozumu. Veškeré bohatství, které nejrůznější snilkové považují za dar přírody, vytvořili lidé a je plodem jejich spolupráce realizované v systému dělby práce. Pokud jde o „distribuci“ tohoto bohatství, je nesmyslné odvolávat se na údajný božský či přirozený princip spravedlnosti.

Ludwig von Mises (Antikapitalistická mentalita)

bez zajímavosti, že Cimrmanova zásadová sociální nesmlouvavost vedla k tak prudkému nárůstu volebních preferencí chicagské pobočky Komunistické strany USA, že byl pod záminkou pozdního zaplacení školného požádán, aby universitu opustil. Jeho disertační práce s veršovaným názvem *The Monetary History of the Austrian-Hungary* tak zůstala navždy nedopsána. S děkanem fakulty se nanejvýš zklamaný Jára Cimrman, jehož studium zkrachovalo jen a jen na nedostatku finančních prostředků, rozloučil poznámkou „*Money matters*“, které byl později moderními ekonomy omylem přisouzen zcela odlišný význam.

Pro naši snahu představit Cimrmana veřejnosti jako liberála je poněkud nepřijemnou skutečností, že (stejně jako mnoho jiných liberálních myslitelů) se ani Cimrman neubrání dočasnému nadšení ze socialismu. Jeho publikace *Zlatá ulička střední cesty*, ve které se snažil rozvést některé kolektivistické myšlenky, by mohla zaujímat čestné místo v knihovničce leckterého současného politi-

mo jiné predikujícími budoucnost česko-německých vztahů – „Teplé pivo je lepší než studená Němka“), či o odpálení haldy hnoje směrem na Tanvald. Právě této kapitoly mistrova života zneužívají odpůrci cimrmanologie k její časté denunciaci⁵. Položme si ale zásadní otázku, zda by bylo možné, aby byl člověk, který posunul hranice snad ve všech oblastech lidského pachtění, líný jako prase. Odpověď zní: samozřejmě že nikoliv. Musí existovat nějaké jiné vysvětlení! Jedno z možných, byť kontroverzních vysvětlení je následující: Cimrman byl totiž i zakladatelem experimentální sociologie a na své vlastní osobě se pokoušel zjistit, jak dlouho by byli lidé ochotni žít vrstvu důležitých pseudorádců a mluvků bez do té doby nutné přítomnosti ideologie nebo náboženství. A právě v Liptákově zjistil, že je to možné teoreticky nekonečně dlouho. Téměř čtyři desítky let před Římskou smlouvou tak obhájil základní teoretický předpoklad zdárné existence Evropské unie tak, jak ji známe dnes.

Odsuzujeme cenzorský zásah státní z vůle proti vydavateli Michalu Zítkovi. Žádný vydavatelský počin nemůže být nikdy důvodem zatýkání ani zabavování soukromého majetku. Koho si státní moc vybere příště?

Terra Libera

Svoboda odejít...

(pokračování ze strany 1)

ovšem věřit snad ani autoři a aktéři propagandistické (des)informační kampaně ministerstva zahraničí, která má zajistit pozitivní (ve smyslu ANO) výsledek referenda o vstupu.

Politické ohledy se stávají nejdůležitějším „argumentem“ každého rozhodnutí. Je škoda, že k této metodě se neuchylují pouze politici, ale i akademici a společenští vědci, u kterých je tento přístup poněkud nemístný. Asi je nutné se smířit s tím, že lidé, kteří provedou analýzu nějakého společenského problému a celou vahou své akademické osobnosti se postaví za výsledky své analýzy, nebude příliš. Konečnou správnost nějakého názoru se sice neměří počtem hlasů ani žebříčkem popularity, ale prostředky na provoz všech vysokých škol a vědeckých ústavů plynou ze státního rozpočtu, a proto ani akademik nesmí proti sobě politiky u moci příliš popudit. Vždyť jeho kariéra a příjmy na vůli politiků alespoň nepřímo závisí. Tato existenční obava prostupuje celou společností, neboť i moc státu a toky přerozdělovaných peněz zasahují snad každou část života lidí. Licence, povolení, státní certifikáty a ostatní regulace sužují většinu lidí, a tak politik (či úředník) může znepríjemnit život každému. Proto i rozhodování vedené politickými ohledy bude všudypřítomné.

Dobrá. Smířme se s tím, že nebudeme vídat často politiky, kteří budou říkat: Z „A“ a „B“ plyne „C“, a proto jsem pro „C“. Častěji budeme vídat politiky a jejich poradce, teoretiky a akademiky, jak záměrně mluví nejednoznačně, snaží se všem slíbit všechno (tj. podpoříme drobné podniky, střední a velké, pomůžeme dovozcům i vývozcům atp.). Smířme se s tím, že nikdo nepřijde a neřekne: Regulace nějakého je nemorální a škodlivá, od zítřka bude zrušena.

Jak se ale v takové společnosti politických ohledů dočkat nějaké reformy směrem k větší svobodě? Jakým způsobem zajistit, aby si člověk mohl rozhodovat sám o penězích, které si svou poctivou prací vydělal, a nemusel čekat na to, co mu za tyto peníze porádky nějaký úředník či politik? Každý přece nejlépe ví, jak se svými penězi naložit, co přinese nejvíce užitku či radosti jemu samému, rodině, přátelům a blízkým. Co může vědět nějaký úředník? Navíc, žádný slušný člověk si nedělá nárok na peníze někoho jiného. Požadovat, aby někdo třetí (stát) násilně sebral část peněz mému sousedovi a dal je mně, může jen někdo, kdo přijal za svůj parazitický způsob života. Parazitismus ale není lidskou ctností a ani metodou, jak nejlépe zajistit přežití a mírový rozvoj společnosti.

Jak tedy uskutečnit reformu ve společnosti svázané politickými ohledy v situaci, kdy naděje na uskutečnění plnohodnotné reformy je mizivá? Právě všemi slušnými lidmi vnímaný rozdíl mezi parazitismem a lidskými ctnostmi podporovanými zodpovědností může pomoci uskutečnit malý, ale významný krok k větší svobodě. Politici rádi argumentují tím, že zrušení některých státních přerozdělovacích mechanismů (např. důchodového systému) není možné, protože

U nás v Kocoukově

Možná jste si všimli nové barevné reklamy na antihistaminikum s obchodním názvem Zyrtec. V České republice je to snad poprvé, co je možné si legálně zakoupit lék proti alergii bez lékařského receptu. Kolem této novinky, která určitě mnoha alergikům v různých nepříjemných situacích pomůže, se však odehrává obvyklý český Kocourkov. Posuďte sami: Bez receptu si je totiž možné zakoupit pouze balení sedmi tablet za cenu kolem 110 Kč (nepatrné rozdíly v cenách mohou být závislé na lékárně). Balení padesáti úplně stejných tablet by vás sice přišlo na pouhých 370 Kč, ale to si již bez receptu koupit nesmíte. Směšné na celé záležitosti je, že vám zatím nikdo nebrání v koupi sedmi sedmitabletových balení Zyrtecu za zhruba 770 korun (ty sedmičky si budeme vykládat třeba tak, že Státní úřad pro kontrolu léčiv přeje alergikům hodně štěstí, neboť ho v této zemi celkem potřebují), což ale znamená, že v konečném výsledku zaplatíte více než dvojnásobek v porovnání s jedním padesátitabletovým balením. Je to vlastně trest za to, že nejedete k lékaři pro razítko a nezatěžujete zdravotnický rozpočet.

V případech léčiv obsahujících takzvaný pseudoefedrin je opatření ještě komičtější. Volně prodejných je dvanáct tablet Nurofenu (na předpis je možné vydat i dvojnásobné balení) a 10 tablet Modafenu (větší – již také neprodejně – balení jich obsahuje třicet). Narozdíl od Zyrtecu si však nemůžete koupit více menších balení. Lékárna vám je bez receptu prostě prodat nesmí. Nepropadejte ale panice, nemusíte obcházet lékárny jednu po druhé nebo se do té stejné vracet třeba za dvě hodiny. Nejlepší způsob je požádat kohokoliv jiného, například někoho ze spolustojících ve frontě, aby vám druhé balení naoko zakoupil. Tímto opravdu duchaplným „trikem“, jehož nutná a úspěšná existence vypovídá o současném stavu světa více než tisíce stran kritických textů, se přesunete z kategorie zločinných „zneužíváčů“ farmak zpět do kategorie slušných občanů.

Ještě pozoruhodnější je, že si nelze v lékárně bez předpisu koupit takzvaný fyziologický roztok. Jedná se o sterilní 0,9% roztok chloridu sodného (kuchyňská sůl) ve vodě. Mimochodem, roztok velice podobného složení (pod ekvivalentním názvem izotonický roztok) se používá k ukládání kontaktních čoček a je možné si jej zakoupit prakticky v každé optice (ovšem kvůli přítomnosti enzymů jej na jiné věci obvykle použít nelze). Za zdařilé lze považovat i to, že se může stát, že vám v nemocnici řeknou, abyste si přinesli vlastní fyziologický roztok s sebou. (To je logické opatření, které vyplývá z toho, že nemocnice od vás nesmí vybírat peníze ani za věci, které si jinak v lékárně hradíte nebo spoluhradíte sami.) Pokud se vám toto stane, musíte přesvědčit přítomného magistra, že nejste feťák (státem povolené a fiskálně zneužívané návykové látky ethanol a nikotin se pochopitelně nepočítají, to by byla naše vláda i s parlamentem již dávno v lochu). Potom vám ho možná za necelých dvacet korun prodá.

Michael Volný

Zde uvedené se zakládá na autorově osobní zkušenosti a dále pak na obsahu věstníku SÚKL č. 3/2000.

lidé jsou hloupí, nevědí, že zestárnou, nenašetří si dostatečné finanční rezervy a že jen politik vybaveným týmem svých poradců a tisíci úředníky placenými z peněz těchto „hloupých“ lidí je schopen všechna rizika předvídat a o „hloupé“ se postarat. (Zajímavé je, že „hloupí“ jsou dost chytří na to, aby vydělali dost peněz nejen pro sebe, ale i pro tlupu z titulu své funkce údajně „chytrých“ a „zodpovědných“, neproduktivních a paraziticky žijících politiků a úředníků. Zajímavé je také, že obyčejný člověk pokládán za „hloupého“ a nezodpovědného je schopen moudře si zvolit svého „chytrého“ politika, který za něj pak bude „moudře“ rozhodovat).

Proč lidem, kteří se chtějí rozhodovat sami o svém životě, neumožnit z tohoto systému, kde se z „hloupých“ aktem většinové volby zázračně stávají „chytří“, vystoupit? Vystoupit a explicitně se právně závazně zříci budoucích požadavků na daný státní redistribuční systém. Vždyť tuto praxi známe ze zdravotnictví. „Já, pacient XY na sebe беру všechna rizika, která pro mne plynou z opuštění zdravotnického zařízení Z.“ Kdo by mohl být proti, kdyby se někdo zřekl účasti na státním penzijním systému a explicitně se zavázal, že nikdy v budoucnu nebude požadovat státní asistenci k zajištění svého důchodu ve stáří? Kdyby kdykoli v budoucnu tento člověk přišel za státním úředníkem s žádostí o pomoc, úředník by pouze vytáhl ze šuplíku tuto smlouvu a odkázal člověka na dobročinnost jeho rodiny či přátel. Z jakého titulu by mohl někdo oponovat

takovému otevření rigidního státního důchodového systému? Důvodem přeci nemůže být otročení člověka pro jeho vlastní dobro a o to méně pro dobro někoho jiného. Proč nenechat člověka rozhodovat o svém vlastním osudu, obzvláště tehdy, když nic nepožaduje po ostatních. Chce si pouze rozhodovat o svém životě, kumulovat vlastní úspory a rozhodovat o jejich uložení. (Tento systém nemá vůbec nic společného se systémem státem regulovaného povinného fondového penzijního zabezpečení. To je samozřejmě jen další státní experiment.) Tadaž volba umožňující právně závazným aktem vystoupit ze státního systému může fungovat i jinde než v oblasti penzí. Mezi nejvýznamnější kandidáty patří tzv. pojištění v nezaměstnanosti či systém sociálního zabezpečení.

Otevření státních systémů by umožnilo vznik svobodných konkurenčních alternativ těchto systémů. A jen možnost porovnání nám může ukázat, že se některé služby dají poskytovat mnohem levněji a kvalitněji. Vytvoření možnosti odejít ze systému by ale především umožnilo všem lidem, kteří si to přejí, zvětšit koláč plodů své práce, o jejichž osudu si mohou rozhodovat sami. Je možné, že někteří učiní chybu, neboť svoboda vyžaduje i odpovědnost. Ale chyby nelze nikdy vymazat z lidského chování. Lidé vždy budou chyby dělat, ale jejich následky budou mnohem menší, když chybu učiní jeden z tisíce, než když chybu učiní jeden („chytrý“ politik) jménem a za peníze tisíců.

Roger E. Meiners a Bruce Yandle

Jak common law chrání životní prostředí

Tuto publikaci bych chtěl doporučit všem, kteří se zajímají o tržní přístup k ochraně životního prostředí a současně mají zájem se seznámit se systémem common law.

Tomáš Říčka,
bývalý prezident ELSA ČR

Autoři se v úvodu zabývají obecným popisem institutů a nástrojů, kterými systém *common law* disponuje a které by bylo možné využít pro ochranu před znečištěním. Jsou to žaloby pro „neoprávněný vstup na cizí pozemek“ (*trespass*) a „nepřípustné obtěžování“ (*nuisance*).

Hlavní část knihy potom popisuje a porovnává konkrétní aplikace *common law* v oblasti ochrany životního prostředí se zaměřením na ochranu povrchových i podzemních vod a ovzduší. Kniha obsahuje ukázky a porovnání reprezentativních rozhodnutí soudů různé úrovně. Tak se dozvíme například o sporu farmáře Whalena s firmou Union Bag & Paper Co., jejíž nová papírna znečišťovala životní prostředí. Nebo o rodině Carmichaelových, která vlastnila pozemek u hraniční řeky mezi státy Arkansas a Texas. Tato řeka byla zničena v důsledku vypouštění odpadních vod z kanalizačního systému města Texarkana. Carmichaelovi u soudu zvítězili a město bylo nuceno zaplatit odškodné a přestat znečišťovat. Tento rozsudek příkladným způ-

sobem zohlednil individuální práva jednotlivce oproti síle zájmů velké skupiny lidí.

Autoři se nevyhýbají dokonce ani kritice zákona o čistotě vod (*Clean Water Act*) z roku 1972. Podle jejich názoru totiž neposkytuje lidem lepší ochranu před znečištěním než *common law*.

Publikace je napsána tak, že snadno vyvolá kritickou odezvu doslova z obou stran. Na jedné straně ji mohou zastánci regulace napadnout jako neaktuální a popisující z dnešního hlediska triviální případy znečištění. Na to autoři odpovídají (a dokládají to i příkladem), že *common law* by se vyvíjelo spolu s vědeckým pokrokem a bylo by tak schopno řešit i složitější případy znečištění. Vždyť státní normy před sto lety byly po technické stránce také naprosto odlišné od těch dnešních!

Na druhé straně, odpůrci jakékoliv regulace snadno osočí autory, kteří se zastávají například místních předpisů, z nedůslednosti a z nekonzistence. V závěru knihy se ale autoři hlásí k myšlence, že americký Úřad pro ochranu životního prostředí (EPA) by mohl být klidně zrušen. Z toho plyne, že oba autoři podporují myšlenku rozšíření principu ochrany individuálních práv i na další problémy znečištění životního prostředí.

Z konzultací před vydáním knihy vyplynulo, že mnozí kritici budou namítat, že byly vybrány jen takové případy, ve kte-

řích - banálně řečeno -

„zvítězilo to, co si většina lidí představuje pod pojmem spravedlnost“. Samozřejmě, že musí existovat i případy, kdy poškození nedosáhli nápravy, a naopak případy, ve kterých byla stanovena příliš vysoká míra ochrany nebo příliš vysoké odškodné. Možnost špatného rozhodnutí ovšem představuje zcela obecný problém řešení jakéhokoliv sporu (nejen v oblasti ochrany životního prostředí). Toto riziko není proto závislé na tom, zda je aplikováno řešení na úřadě nebo před soudem a zda je uplatněn kontinentální nebo jiný právní systém.

Přestože tedy publikace pojednává o právním systému, který není naší zemi blízký, lze ji považovat za jednoznačně přínosnou, protože - zejména díky konkrétním příkladům - dokazuje, že důsledná ochrana individuálních práv vede i k ochraně životního prostředí před znečištěním.

Vydává Liberální institut ve spolupráci s firmou MegaPrint. (48 stran, 60,- Kč. Sleva 20 % pro členy Klubu přátel liberální literatury.)

Legislativní okénko

aneb „ve smyslu tohoto zákona se rozumí“

Legislativní smršť se prohání našimi kraji a zanechává za sebou spoušť v podobě přebujelosti právní úpravy, která představuje reálné nebezpečí pro svobodu jednotlivce. Tisíce úředníků vymýšlí kvaziprávní normy a svým sklonem a zalíbením ve veřejnoprávní regulaci omezují prostor pro jednání soukromých osob. Současná legislativní aktivita je charakteristická svou definiční obsesí. Úředník, který právní normy vytváří, je přímo posedlý definicemi, které se mu stávají nástrojem pro vytváření pevné kazajky regulací.

Tak se z poštovního zákona dozvíme, že se „adresátem“ rozumí „osoba, která je na poštovní zásilce označena jako adresát“. Z vyhlášky o jakýchsi havarijních plánech zjistíme, že „vyrozuměním“ se rozumí „neprodlené předání informace“. V našem právním řádu najdeme i definici požárních dveří.

Lahůdka nás očekává v novele zákona o ochraně spotřebitele. Ve smyslu tohoto zákona se totiž poměrně neočekávaně rozumí botou i podešev. Hezké, že?

Pak už se ani nepodivíme, že zákonodárce považoval za nutné definovat dítě. Jím se podle zákona rozumí „nezletilá osoba“.

Jistě nás potěší i to, že máme vládní nařízení proti povodním a že se tak snadno dozvíme, že „povodní“ se rozumí „přechodné zvýšení hladiny vodního toku“.

Přírodně orientované jedince jistě zaujme to, že podle vyhlášky na ochranu včel máme i definici včel. Včelami se podle této vyhlášky rozumí i čmeláci, ale pozor, jen ti medonosní. Člověk tak zjišťuje, že vlastně neví, co to kolem něj v té přírodě vlastně lítá.

Co nás však zaujme nejvíce, je definice veřejného zájmu. Jak dlouho už si kolegové ekonomové lámou hlavu s otázkou, co to vlastně je. Zapšklí pravičáci, které už nikdo neposlouchá, dokonce tvrdí, že něco takového neexistuje, nebo že to nejde vypočítat. Pokud se nemýlí i někteří nositelé Nobelovy ceny zde kapitulovali. Ne tak náš zákonodárce.

V novele zákona o dráhách pod č. 23/2000 Sb. se nám nabízí tato definice veřejného zájmu:

„Veřejným zájmem se v oblasti veřejné drážní osobní dopravy rozumí zájem na zajištění základních přepravních potřeb obyvatel. O uplatnění veřejného zájmu při zabezpečování dopravní obslužnosti rozhoduje příslušný orgán státní správy nebo samosprávy.“

S klasikem bychom řekli „a je jasno, já ten zájem vidím“. Já jenom podotýkám, že už jsem viděl vlakem jet mnoho lidí, ale nikdy jsem ještě v kupé ani na nádraží nepotkal „veřejný zájem“ ani „základní přepravní potřebu obyvatel“.

JUDr. Miroslav Sylla, advokát

Předplatné TERRA LIBERA

Jak se stát každý měsíc součástí
TERRA LIBERA?

Předplaťte si zaslání časopisu
TERRA LIBERA.

Existují dvě varianty:

1. Za 0,25 g zlata či 100,- Kč Vám budeme zasílat po zbytek roku každý měsíc jeden výtisk na Vámi zvolenou adresu v rámci ČR.

2. Za 0,125 g zlata či 50,- Kč Vám budeme zasílat po zbytek roku každý měsíc elektronickou verzi časopisu ve formátu PDF na jakoukoliv adresu elektronické pošty.

Plaťte prostřednictvím e-gold, č. účtu 131844, nebo hotově v sídle Liberálního institutu. Více o systému e-gold naleznete na stránkách www.libinst.cz.

TERRA LIBERA je

vydávána společností TERRA LIBERA.

Kontaktní adresa:

TL, c/o Liberální institut,
Spálená 51, 110 00 Praha 1
E-mail: TL@libinst.cz

Jeho vydávání není povoleno ani schváleno žádnou státní institucí.